

Ilona Lechowicz

Obraz świata w dyskursie feministycznym

1. Dyskurs ideologiczny

Ideologie są ważnym elementem współczesnego świata. Wpływają na różne dziedziny życia, jak polityka, prawo, media, nauka, sztuka, a także życie codzienne. Znajdują też wyraz w dyskursach, rozumianych jako „seryjny związek zdarzeń tekstowych” (zob. Warnke 2009: 352). W zależności od wyrażanej ideologii, mówi się o dyskursie konserwatywnym, liberalnym, socjaldemokratycznym, feministycznym itd. W artykule zajmuję się dyskursem feministycznym. Współcześnie wyróżnia się zasadniczo dwie jego odmiany: socjopolityczną oraz akademicką (zob. Witosz 2009: 203). Przedmiotem mego zainteresowania jest pierwsza z nich.

Teksty należące do socjopolitycznego dyskursu feministycznego są zróżnicowane. Wpływa na to, po pierwsze, kontekst: okoliczności powstania danego tekstu i jego przeznaczenie. Po drugie, na zróżnicowanie wpływają cechy podmiotu wypowiedzi: wyznawana odmiana ideologii (jak np. feminizm liberalny, radykalny, socjalistyczny, anarchofeminizm, zob. Humm 1993, Ślęczka 1999) oraz rola, w której występuje, np. komentator otaczającej rzeczywistości, ideolog wyznaczający kształt idealnego świata, obrońca i rzecznik praw kobiet. Z przeznaczeniem tekstu i pełnią rolą wiąże się wybór stylu funkcjonalnego (przede wszystkim publicystyczny, ale także administracyjno-prawny) i gatunku. Kontekst, światopogląd i rola podmiotu wypowiedzi a także reguły stylu i gatunku wpływają na dobór tematów oraz sposób ich przedstawiania.

Większość tekstów należących do dyskursu podejmuje pojedyncze zagadnienia, np. politycznej działalności kobiet czy też ich miejsca na rynku pracy. Wyjątkiem są teksty programowe. Zawierają one podstawowe założenia, cele i metody działania danej grupy czy organizacji feministycznej. Przeznaczone są

dla szerokiego grona odbiorców. Zasadniczym celem tekstu jest poinformowanie odbiorcy, ubocznym – pozyskanie jego poparcia. Gatunkowo są to przede wszystkim manifesty, deklaracje i programy. Stanowią punkt odniesienia dla innych tekstów dyskursu. Stanowią też, dzięki swemu oficjalnemu charakterowi, źródło do badania ideologicznego obrazu świata, czyli zawartej w danym dyskursie „interpretacji rzeczywistości” (Bartmiński 1999: 104). Celem niniejszego artykułu jest zrekonstruowanie obrazu świata wspólnego wszystkim odmianom feminizmu.

Badam sześć tekstów współczesnych, reprezentujących różne odmiany polskiego feminizmu. Anarchofeminizm reprezentują dwie wypowiedzi, pochodzące ze strony internetowej grupy Wiedźma: autocharakterystyka tytułowana *O nas*¹ [dalej: O], a także *Manifest anarchofeministyczny*² [dalej: MA]. Feminizm nieformalny reprezentuje *Deklaracja feministyczna*³ [dalej: DF], przyjęta za wyraz poglądów przez polską grupę o nazwie Ulica Siostrzana. Główny nurt reprezentuje *Manifesta*⁴ [dalej: M], zaś organizacje polityczne *Manifest ruchu społecznego „Polska jest Kobietą”*⁵ [dalej: PjK] oraz *Deklaracja Programowa Partii Kobiet*⁶ [dalej: DP].

2. Punkt widzenia

Pierwszym etapem analizy jest przedstawienie punktu widzenia, rozumianego jako „czynnik podmiotowo-kulturowy, decydujący o sposobie mówienia o przedmiocie” (Bartmiński 1999: 105). Ideologiczny punkt widzenia kieruje uwagę podmiotu dyskursu na określone wycinki rzeczywistości i każe je widzieć w określony sposób. W tym miejscu należy określić status ontologiczny podmiotu. Przyjmuję rozróżnienie między autorem realnym a nadawcą, opracowane na gruncie literaturoznawstwa, ale obecne także w badaniach językoznawczych (zob. Okopień-Sławińska 1985, Pajdzińska 2008) i zajmuję się wyłącznie nadawcą. Przyczyną jest fakt, że autor tekstu programowego bywa anonimowy, a nawet jeśli jest znany, w przypadku komunikacji niebezpośredniej jego osobnicze cechy schodzą na dalszy plan. Istotniejsza jest konstrukcja nadawcy. Jego cechami charakterystycznymi są:

1. Zbiorowość. Nadawcą dyskursu programowego jest na ogół grupa: *Razem wiele osiągnęliśmy, a jeszcze więcej osiągniemy* (M), *jesteśmy grupą*

¹ www.wiedzma.most.org.pl/pl/index.php?co=onas [dostęp 6.01.2009].

² Ibid.

³ *Deklaracja feministyczna*, „Zadra” 2007, nr 3-4.

⁴ „Zadra” 2003, nr 4/1, s. 45.

⁵ www.polskajestkobieta.org/index.php/?page-id=13 [dostęp 6.01.2009].

⁶ www.polskajestkobieta.org/index.php?p=66 [dostęp 6.01.2009].

lokalną skupiająca kobiety i mężczyzn (O), każdy świadomy tego mężczyzna jest wśród nas mile widziany (PjK), kandydatki i kandydaci Partii Kobiet (DP), dla nas nie ma anarchizmu bez feminizmu (MA), jesteście częścią ruchu wyzwolenia kobiet (DF). Ważniejszą rolę odgrywają kobiety. Mężczyźni – jeśli w ogóle wspomina się o ich obecności – są wymieniani na drugim miejscu jako ci, którzy tylko pomagają kobietom: *Chwalmy odważne kobiety, które wolność dla nas zdobyły, i mężczyzn, którzy je zrozumieli i wsparli* (M).

2. Samookreślenie ideologiczne. Nie zawsze musi wysuwać się na plan pierwszy. Nie ma go w *Manifeście* ruchu społecznego „Polska jest Kobietą” ani w *Deklaracji Programowej* Partii Kobiet. W obu przypadkach nadawca dystansuje się od jakiegokolwiek ideologii: *Tkwiąc w sporach ideologicznych nie załatwimy nawet tego minimum spraw dotyczących nas wszystkich i najbardziej bezbronnych – dzieci* (PjK). *Chcemy tworzyć poczucie własnej wartości i godności, a nie nowej ideologii* (DP). Na feminizm wskazuje wyłącznie używana terminologia: *dyskryminacja kobiet, parytet płci, stereotyp kobiety w mediach* (DP).

Pozostali nadawcy ujawniają swoje zaangażowanie. Nadawca *Manifestu* dokonuje samookreślenia, nawiązując do historii ruchu i zobowiązując się do kontynuowania jego działań: *Chwalmy odważne kobiety, które wolność dla nas zdobyły, i mężczyzn, którzy je zrozumieli i wsparli. Razem wiele osiągnęliśmy, a jeszcze więcej osiągniemy*. W *Deklaracji feministycznej* pada stwierdzenie: *jesteście częścią ruchu wyzwolenia kobiet*. W *O nas* nadawca mówi wprost: *zostałyśmy feministkami*. Możliwe jest także przyznawanie się do dwóch ideologii jednocześnie. Czyni tak nadawca *Manifestu anarchofeministycznego*: *Dla nas nie ma feminizmu bez anarchizmu [...] Podwójny ucisk kobiet wymaga podwójnej walki i podwójnej organizacji: z jednej strony w federacjach feministycznych, z drugiej strony w organizacjach anarchistycznych*.

3. Towarzyszące role społeczne. Nadawca *O nas* manifestuje więzi z subkulturą punk oraz społecznością regionu: *Przede wszystkim zależy nam na podniesieniu świadomości równości praw kobiet i mężczyzn wśród naszej społeczności (lokalnej i punkowej)*. Nadawcy *Manifestu* oraz *Deklaracji Programowej* nie mówią o feminizmie, eksponują natomiast swoją działalność jako organizacji. Padają ich nazwy: *Polska jest Kobietą, Partia Kobiet*.

Ponadto uwydatniają rolę pełnioną przez większość kobiet, rolę matki, która stanowi dla nich bodziec do podjęcia działań politycznych: *Tkwiąc w sporach ideologicznych nie załatwimy nawet tego minimum spraw dotyczących nas wszystkich i najbardziej bezbronnych – dzieci* (PjK), *Mamy dość patrzenia na to, jak nasze dzieci wyjeżdżają za granicę w poszukiwaniu pracy, normalności i godnego życia* (DP).

4. Ujawniane źródła wiedzy. *Manifest i Deklaracja Programowa* powołują się na badania naukowe: *według badań socjologicznych* (PjK), *Chcemy zaproponować szereg nowatorskich rozwiązań wzorowanych na sprawdzonych rozwiązaniach innych krajów i najnowszym dorobku ekonomii* (DP). Zasadniczym źródłem wiedzy o świecie jest jednak własna obserwacja, np.: *Grupa Wiedźma nie powstała na gruzach miłosnych zawodów czy doświadczenia w nieudanych związkach, ale w wyniku wnikliwej obserwacji świata, który okazał się nie taki jakiego chcielibyśmy widzieć* (O), a także własne doświadczenie: *jesteśmy zwalniane w pierwszej kolejności, a to jak wyglądamy jest dużo ważniejsze niż to, co robimy [...]* (DF).

Punkt widzenia w feministycznym dyskursie programowym jest więc zróżnicowany. Wspólnymi cechami wszystkich nadawców są zbiorowość i kobiecość. Pozostałe elementy konstrukcji nadawcy pozwalają wyodrębnić kilka odmian feministycznego punktu widzenia: „partyjny”, gdzie na plan pierwszy wysuwa się rola polityka, deklarującego odwoływanie się do wiedzy naukowej, anarchofeministyczny, łączący założenia dwóch ideologii i czerpiący wiedzę z obserwacji i doświadczenia, oraz centrowy, gdzie feminizm występuje bez domieszek, a źródła wiedzy są podobne jak w przypadku anarchofeminizmu.

3. Składniki obrazu świata

Punkt widzenia wpływa na zawarty w dyskursie obraz świata: na liczbę poruszanych zagadnień oraz sposób ich przedstawiania. Feminizm należy do ideologii krytycznych wobec rzeczywistości i skupia uwagę na negatywnych zjawiskach społecznych. We wszystkich analizowanych tekstach wspomniano o stereotypach płci, dyskryminacji kobiet, zakazie aborcji i przemocy. Dla odmiany „partyjnej” oraz anarchofeministycznej ważną kwestią była także zła organizacja państwa. Ponieważ jednak celem pracy jest przedstawienie tych elementów obrazu świata, które są wspólne całemu feminizmowi, w dalszej części pracy skupię się na pierwszych czterech zjawiskach. Zostaną omówione według schematu: 1. nazwy, 2. ofiary, 3. przejawy, 4. przyczyny, 5. postulaty, 6. uzasadnienie walki, 7. metody walki, przy czym niektóre elementy schematu nie są wypełnione przy konkretnych zjawiskach. Wynika z charakteru ideologii, która zawiera zarówno obraz świata istniejącego, jak pożądanego w przyszłości, oraz metody osiągnięcia idealnego stanu (zob. *Mała encyklopedia wiedzy politycznej*, 2003: 104).

3.1. Stereotypy płci

Oto **nazwy**: *stereotypy dotyczące płci* (MA); *role jakie narzuca nam system patriarchalny, schematy kobiecości i męskości* (O); *szablon płci, nakazy, które*

każdego traktują jak reprezentanta stada mężczyzn albo kobiet (M); stereotypowy wizerunek kobiety (DP).

Ofiarami są obie płcie: *schematy kobiecości i męskości (O); szablony płci, nakazy, które każdego traktują jak reprezentanta stada mężczyzn albo kobiet (M)*, jednak bardziej cierpią kobiety: *Rozpoznajmy zło w przesądach przypisujących niższą wartość pracy, twórczości, talentom i osiągnięciom kobiet (M); Korzystają z – poniżających kobiety lub naruszających ich godność – stereotypów (DP)*.

Przejawami istnienia stereotypów jest powtarzanie pewnych ocen, zarówno potoczne: *mówi się, nazywa się nas, mówi się o nas (DF)*; jak też w edukacji (MA) oraz mediach: *stereotypowy wizerunek kobiety w reklamie, serialach (DP); Korzystają z [...] stereotypów w celu sprzedaży produktów (DP)*.

Postuluje się likwidację stereotypów: *muszą być zniesione (MA), każdy ma prawo rozwijać się zgodnie z samodzielnie wybranymi rolami (O); odrzucmy nakazy, które każdego traktują jak reprezentanta stada mężczyzn albo kobiet (M); przelamywać stereotypowy wizerunek kobiety (DP)*.

Uzasadnieniem walki jest przede wszystkim prawo jednostki do swobodnego rozwoju: *Jednostka ludzka nie jest szablonem płci, tylko indywidualnością i ma prawo do własnej drogi (M)*.

Metodą walki jest przede wszystkim propaganda, swego rodzaju autopropaganda: *Nie dajmy sobie wmówić, że stereotyp ma coś wspólnego z „naturą” (M)*, a także akcje medialne: *oddziaływanie na świadomość społeczną pracodawców oraz sektora reklamowego (DP); Należy przestrzegać zasady równoważnego udziału kobiet i mężczyzn w programach publicystycznych o znaczeniu opiniotwórczym (DP)*.

Uzupełnieniem walki propagandowej jest stanowienie prawa: *Do czasu wprowadzenia odpowiednich zmian i mechanizmów prawnych, niezbędne może się okazać stosowanie innych środków społecznych, jak na przykład wezwania do bojkotu producentów, sprzedawców i reklamodawców, którzy korzystają z – poniżających kobiety lub naruszających ich godność – stereotypów w celu sprzedaży produktów (DP)*.

3.2. Dyskryminacja

Najczęściej wspomina się o dyskryminacji ze względu na płeć. Używa się wymiennie **nazw** *dyskryminacja* (bez dodatkowych określeń) (M, DP, O, MA) oraz *seksizm* (O, MA). Wzmiankowana bywa też dyskryminacja ze względu na orientację seksualną: *homofobiczna rzeczywistość (O)*.

Ten i następne aspekty zjawiska są w dyskursie feministycznym omawiane jedynie w przypadku dyskryminacji ze względu na płeć. Jej ofiarami są kobiety.

Na rynku pracy **przejawami** są trudności w znalezieniu i utrzymaniu pracy: *Trudniej im pracę znaleźć, łatwiej stracić* (DP); *jesteśmy zwalniane w pierwszej kolejności [...]* (DF); *pracochłonne i/lub mało ambitne zadania: jest nudna, żmudna, a to jak wyglądamy jest dużo ważniejsze niż to, co robimy [...]* (DF); *niskie zarobki: różnica w płacach na niekorzyść kobiet* (M), *praca kobiet [...] jest nisko opłacana, albo w ogóle się za nią nie płaci* (DF), *wyzysk ekonomiczny i represje dotyczące kobiet jako konsumentek, gospodyń domowych i pracownic w pracach o niskiej płacy* (MA), *zarabiają o ok. 18% mniej niż mężczyźni* (DP); *podwójne obciążenie: Są one obciążone podwójnymi obowiązkami – domowymi i zawodowymi* (DP). W życiu politycznym dyskryminacja kobiet polega na ignorowaniu potrzeb kobiet przez władze: *kwestia polepszenia warunków życia kobiet i ich praw pozostaje niezmieniona* (P), *zniechęcaniu kobiet do polityki: jesteśmy za słabe, za bierne, za dobre, za głupie albo za mądre, aby współzrządzić* (M), *kiedy walczymy o swoje prawa, nazywa się nas agresywnymi i „niekobiecy-mi”, jeśli tego nie robimy – wówczas jesteśmy typowymi słabymi kobietkami [...]* (DF). Wyjątkowo wspomina się o dyskryminacji w mediach: *Należy monitorować media pod kątem respektowania art. 18 ust. 1 Ustawy o radiofonii i telewizji, tj. przestrzegania przez nadawców zakazu treści dyskryminujących ze względu na płeć* (DP).

Przyczyną istnienia dyskryminacji jest kultura: *kultura oparta na dominacji, dyskryminacji i przemocy* (O), *sprzyja jej też prawo: prawa i zwyczaje* (M).

Postuluje się równość płci: *RÓWNOŚĆ NAM SIĘ PO PROSTU NALEŻY* (M); *równość praw kobiet i mężczyzn* (O); *traktowanie kobiet na równej stopie z mężczyznami* (MA). Przejawem równości na rynku pracy są równe płace: *równe płace kobiet i mężczyzn (na tych samych stanowiskach, z takimi samymi kompetencjami)* (DP). Przejawem równości w życiu politycznym jest współdecydowanie o losach wspólnoty: *W sprawach dotyczących obu płci zasadą jest ustalanie decyzji przez kobiety i mężczyzn na równych prawach* (MA); *Wszystkie decyzje dotyczące ludzkich wspólnot – od lokalnych, do państwowych i globalnych – muszą zapadać z udziałem kobiet* (M).

Uzasadnieniem walki jest zasada dobra społecznego: *Ludzki potencjał twórczy wypacza się i karleje, gdy tylko część społeczeństwa ma prawo do wolnego wyboru aktywności, pracy i ekspresji* (M) oraz zasada sprawiedliwości „każdemu według zasług”: *Odrzućmy złe tradycje. Usuńmy z prawa i zwyczajów wszystko, co służy dyskryminacji i pozwala ustalać hierarchie społeczne niezależne od indywidualnych osiągnięć* (M).

Najważniejszą **metodą walki jest propaganda. Pierwszym krokiem jest rozpoznanie i nazwanie zjawiska**: *Nie dajmy sobie wmówić, że różnica w płacach na niekorzyść kobiet to kwestia rynku – to dyskryminacja* (M). Drugim

krokiem jest propagowanie równości: *Chcemy, aby świadomość równościowa, świadomość wyboru i tolerancji zakorzeniła się na stałe w społeczeństwie (O); Usunmy z prawa i zwyczajów wszystko, co służy dyskryminacji i pozwala ustalać hierarchie społeczne niezależne od indywidualnych osiągnięć (M)*, także w mediach: *oddziaływanie na świadomość społeczną pracodawców oraz sektora reklamowego (DP)*. Drugim typem działalności jest stanowienie prawa. Akty prawne można podzielić na zachęty: *Wprowadzać zachęty podatkowe [...] dla przedsiębiorstw, które respektują zasadę równego statusu oraz są przyjazne kobietom i macierzyństwu (DP)* oraz nakazy: *Uchwalić ustawę o równych płacach kobiet i mężczyzn (na tych samych stanowiskach, z takimi samymi kompetencjami)*.

3.3. Zakaz aborcji

Ofiarami zjawiska są kobiety: *wpędza się nas w poczucie winy z powodu aborcji (DF); zagrożenie dla życia kobiet (O), niechciane dzieci: nie doprowadzać do urodzeń większej ilości niechcianych dzieci (O), albo całe rodziny: Prawa [...] prześladowców dzieci i ich rodziców (M)*.

Przejawem jest przede wszystkim istnienie prawa: *prawa, które do tego zmuszają (M); przeciwstawiamy się ustawie zabraniającej przerywania ciąży (O); Ustawa antyaborcyjna (O); Ustawa o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (DP)* oraz niewłaściwe stosowanie praw istniejących: *uzależniona od odwoływania się do klauzuli sumienia (DP)*, wyjątkowo wspomina się o presji otoczenia: *kiedy nie chcemy ciąży – wpędza się nas w poczucie winy z powodu aborcji*.

Przyczyny takiego stanu rzeczy wspomniane są rzadko. Jedyne anarchofeministki zajęły się bliżej okolicznościami powstania ustawy. W ich interpretacji jest to efekt negatywnego wpływu Kościoła katolickiego na państwo polskie: *Jest to ustawa ukazująca hipokryzję władz oraz kościoła katolickiego, który jest z niej tak dumny (O)*.

Postuluje się wolny wybór dla kobiet: *Kobiety muszą same zdecydować o swoim ciele, sprawach dotyczących antykoncepcji i rodzenia dzieci (MA); Domagamy się wolnego wyboru dla kobiet w sprawach jej seksualności oraz macierzyństwa i antykoncepcji [...] tylko kobieta ma prawo wybierać, czy chce urodzić dziecko i kiedy (O); przymuszanie kobiet, by rodziły dzieci wbrew swej woli jest podłością (M); Możliwość samostanowienia w kwestiach planowania rodziny (PjK); Kontrola działania ustawy po to, by dopasować ją do wymagań kobiet (DP)*.

Uzasadnieniem jest troska o jakość życia niechcianych dzieci: *Prawa, które do tego zmuszają, są prawami prześladowców dzieci i ich rodziców, ponieważ*

dobro urodzenia dziecka, które się pragnie i kocha, zamieniają w zło poniżenia i nienawiści (M); To samo państwo które [...] nie ma pieniędzy na podstawowe zapomogi socjalne dla najuboższych, doprowadza do sytuacji że coraz więcej dzieci do szkoły przychodzi głodnych, to samo państwo tworzy i broni restrykcyjnej ustawy o przerywaniu ciąży, i robi to w imię życia!!!! (O), o życie i zdrowie kobiet: Ustawa antyaborcyjna nie eliminuje problemu ale przenosi ją do podziemia, co stwarza zagrożenie dla życia kobiet (O), także ich komfort psychiczny: kiedy nie chcemy ciąży – wpędza się nas w poczucie winy z powodu aborcji (DF). Argumentem jest także nieskuteczność ustawy: Ustawa antyaborcyjna nie eliminuje problemu (O) (sens: ‘skoro jest fikcją, należy z niej zrezygnować’).

Ponieważ najczęściej wskazywaną przyczyną zjawiska jest istnienie tzw. ustawy antyaborcyjnej, **metoda walki** jest zmiana prawa: *Kobiety muszą same decydować o swoim ciele, sprawach dotyczących antykoncepcji i rodzenia dzieci (MA).*

3.4. Przemoc

Feministki nazywają głównie przemoc w rodzinie i przemoc seksualną w następujący sposób: *przemoc seksualna i domowa (O); przemoc wobec kobiet, molestowanie seksualne w szkole, kościele, w pracy, gwałt (M); maltretowanie kobiet, gwałt, zmuszanie do prostytucji (P); przemoc domowa, molestowanie (DP). Czasami zjawisko ukazuje się „w działaniu”: kiedy zostaniemy zgwałcone (..) kiedy ktoś nas pobije (DF). Bywa, że dyskurs feministyczny nie zajmuje się już innymi rodzajami przemocy, z reguły jednak wylicza więcej jej odmian: przemoc fizyczna (MA); fizyczna, psychiczna, prawna czy kulturowa (M); Przemoc ma wiele form: fizyczna, seksualna, psychiczna, ekonomiczna (DP).*

Z wyliczanych rodzajów przemocy wynika, że jej ofiarami są przede wszystkim kobiety i dzieci. Tak naprawdę jednak przemoc jest problemem ogólnospołecznym: *Przemoc nie jest problemem marginesu społecznego. Dotyka nas wszystkich (DP).*

Sposób **przejawiania** przemocy w zasadzie pominięto. Jest to zresztą zjawisko, które nie wymaga szczególnych objaśnień. Jediną różnicą w stosunku do potocznego pojmowania *przemocy* bywa podkreślenie roli przemocy psychicznej: *Jednym z paskudnych narzędzi przemocy jest naruszanie ludzkiej godności: pogarda, lekceważenie, ośmieszanie lub protekcyjne traktowanie (M).*

Należy tu oddzielić **przyczyny** globalne (tj. przemocy jako zjawiska) i konkretne (tj. przyczyny pojedynczego aktu przemocy). Jako przyczyna globalna najczęściej wskazywana jest kultura, która ją usprawiedliwia: *kontynuacja długotrwałej tradycji (M); kiedy zostaniemy zgwałcone – obwinia się nas, a gdy ktoś nas pobije – to pewnie go sprowokowałyśmy (DF); przemoc przy zgodzie*

społeczeństwa (MA); *kultura oparta [...] na dominacji, dyskryminacji i przemocy* (O); *przemoc nie jest czymś naturalnym, mimo że wynika z naturalnej u ludzi agresji* (DP).

O konkretnych aktach przemocy mówi Partia Kobiet. W ich przypadku przyczyną są skłonności sprawców: złe wzorce i/lub choroba, co da się wywnioskować z poniższego zdania: *System kar za przemoc domową powinien obejmować reedukację sprawców w programach oduczania przemocy, tak by po odbyciu kary wracali do domów – do żon i dzieci – wyleczeni ze skłonności do przemocy* (DP).

Postuluje się ogólnikowo walkę z przemocą: *stawiamy opór przemocy* (M); *walka z przemocą seksualną i domową* (O); *zaostrenie kar* (PJK, DP).

Uzasadnieniem jest los ofiar, przemoc narusza ich prawa: *Przemoc w rodzinie jest przestępstwem, narusza jednostkowe prawo do bezpieczeństwa, wolności, prywatności, integralności człowieka* (DP); *Jednym z paskudnych narzędzi przemocy jest naruszanie ludzkiej godności: pogarda, lekceważenie, ośmieszanie lub protekcyjne traktowanie* (M). Kolejnym argumentem jest fakt, że przemoc jest przyczyną następnych aktów przemocy: *Przemoc rodzi przemoc i nie wychowuje lecz niszczy* (DP).

Ponieważ przyczyny przemocy podzielono na globalne i konkretne, również **metody walki** można podzielić w ten sposób. Globalną metodą walki jest propaganda. Feministkom zależy szczególnie na zmianie społecznego odbioru przemocy seksualnej i domowej: *Przemoc wobec kobiet nie jest niczyją „sprawą prywatną” – to przestępstwo. Molestowanie seksualne w szkole, w kościele, w pracy – to zamach na ludzką godność. Gwałt – to zbrodnia* (M); *Przemoc w rodzinie jest (...) naruszeniem praw człowieka* (DP). Za odmianę walki propagandowej można uznać akcje edukacyjne postulowane przez Partię Kobiet: *Wprowadzenie do programów szkolnych i przedszkolnych problematyki przemocy i jej przeciwdziałania* (DP).

Walką z konkretnymi aktami przemocy zajęła się Partia Kobiet. Proponuje ona zaostrenie kar: *Zaostrenie kar w przypadku maltretowania kobiet, gwałtu czy zmuszania do prostytucji. Gwałt musi być przestępstwem ściganym z urzędu* (DP); publiczne napiętnowanie sprawców: *Należy upubliczniać świadectwa i przejawy przemocy* (DP); ich reedukację: *działania naprawcze i resocjalizacyjne, kuratela, programy resocjalizacyjne w więzieniach, reedukacja sprawców*; oraz leczenie: *środek prowadzący do zmian osobowościowych, program terapeutyczny, wyleczeni ze skłonności do przemocy, pomoc ofiarom w dochodzeniu sprawiedliwości: Domagamy się stworzenia programów pomocy dla ofiar i sprawców, przy czym konsekwencje przemocy powinny obciążać sprawców, a nie ich ofiary.*

4. Podsumowanie

Większość elementów schematu była wypełniana podobnie niezależnie od punktu widzenia. Jako **ofiary** wskazywano kobiety, **przyczyną** złego stanu rzeczy jest kultura, **postuluje się** zniesienie zjawiska i zastąpienie jego przeciwieństwem, **uzasadnieniem** są prawa jednostki oraz dobro społeczne. Punkt widzenia miał największy wpływ na wskazywanie **metod walki**. „Partyjny” punkt widzenia prowadził do skupiania się na żądaniach zmiany prawa, co wiąże się z charakterem nadawcy: partie i podobne do nich organizacje społeczne działają systemowo i odgórnie.

Skupiłam się na obrazie świata zawartym w jednym tylko rodzaju dyskursu feministycznego, i na ograniczonym korpusie tekstów. Niemniej jednak analiza pozwala wskazać najważniejsze różnice między odmianą socjopolityczną a akademicką (Witosz 2009: 203 – 216). O ile podmiot obu odmian dyskursu wykazuje podobne cechy i postawy: kobiecość, ideologiczne zaangażowanie, konfesyjność (dzielenie się osobistymi przeżyciami i doświadczeniami), o tyle tematyka jest różna. Wspólne jest zagadnienie stereotypów płci, odrębne i charakterystyczne dla odmiany socjopolitycznej – dyskryminacji kobiet, praw reprodukcyjnych i przemocy wobec kobiet. Jako przyczyna istnienia tych zjawisk wskazywana była jednak kultura, znajdująca się w centrum zainteresowania feminizmu akademickiego, co łączy te dwie odmiany. Jest to zresztą zgodne z brzmieniem feministycznego minimum: „Z feminizmem mamy do czynienia wówczas, gdy: nie uważamy, że tradycyjna drugorzędna pozycja kobiety jest zdeterminowana przez czynniki naturalne, nie akceptujemy tej pozycji i uzasadniających ją idei, w jakikolwiek sposób działamy na rzecz jej zmiany” (cyt. za: Umińska 1996: 15, podobnie ujmuje to Hannam 2010:18). Feminizm dąży do poprawy sytuacji kobiet – na każdym polu, zarówno przez pracę badawczą, jak i działalność polityczną.

Literatura

- Bartmiński J., 1999, *Punkt widzenia, perspektywa, językowy obraz świata*. W: *Językowy obraz świata*, red. J. Bartmiński, Lublin.
- Hannam J., 2010, *Feminizm*, Poznań.
- Humm M., 1993, *Słownik teorii feminizmu*, przełożyli B. Umińska i J. Mikos, Warszawa.
- Mała encyklopedia wiedzy politycznej*, 2002, red. M. Chmaj i W. Sokół, Toruń.
- Okopień-Sławińska A., 1985, *Relacje osobowe w literackiej komunikacji*. W: *Semantyka wypowiedzi poetyckiej*, Wrocław.
- Pajdzińska A., 2008, *Sposoby uobecniania się podmiotu w tekście*. W: *Podmiot w języku i kulturze*, red. J. Bartmiński, A. Pajdzińska, Lublin.

- Ślęczka K., 1999, *Feminizm. Ideologie i koncepcje społeczne współczesnego feminizmu*, Katowice.
- Umińska B., 1996, *Folk feminizm*, „Pełnym Głosem”, nr 4.
- Warnke I., 2009, *Żegnaj tekście – witaj dyskursie?*. W: *Lingwistyka tekstu w Niemczech*, red. Z. Bilut-Homplewicz, W. Czachur, M. Smykała.
- Witosz B., 2009, *Dyskurs i stylistyka*, Katowice.

Wykaz skrótów – teksty analizowane

- DF – *Deklaracja feministyczna*, „Zadra” 2007, nr 3–4.
- DP – *Deklaracja programowa Partii Kobiet*, www.polskajestkobieta.org/index.php?p=66 [dostęp 6.01.2009].
- M – Brach-Czaina J., Dunin K., Graff A., *Manifesta*, „Zadra” 2003, nr 4/1.
- MA – *Manifest anarchofeministyczny*, www.wiedzma.most.org.pl/pl/index.php?co=onas [dostęp 6.01.2009].
- O – *O nas*, www.wiedzma.most.org.pl/pl/index.php?co=onas [dostęp 6.01.2009].
- PjK – Gretkowska M., *Manifest*, www.polskajestkobieta.org/index.php?page-id=13 [dostęp 6.01.2009].

The picture of the world in a feminist discourse

The author presents a picture of the world in a feminist discourse. She analyses six contemporary program texts, representing different types of Polish feminism. She provides a characteristics of the sender's point of view, establishes a common list of issues for all the types of feminism (gender stereotypes, discrimination of women, abortion ban and violence). She constructs profiles of these concepts in accordance with the specific pattern: name, victims, indications, reasons, demands, justification for the fight and fighting methods.